

The book cover features a vibrant orange border. The top half has a light blue sky with silhouettes of palm trees, an elephant, and an airplane. A large yellow sun is partially obscured by a yellow hill. The title 'JENNIFER NANSUBUGA MAKUMBI' is in white, and 'MANCHESTER' is in large, bold, red letters. A decorative band of black and white diamonds separates the top from the bottom. The bottom half has a grey background with a dark blue city skyline. A woman in an orange dress sits on a yellow suitcase, looking towards the city. The title 'OLDUM BEN' is in large, bold, yellow letters. The translator's name 'Çeviren: Abdullah Cemal Balcı' is written in a curved path.

JENNIFER NANSUBUGA MAKUMBI
MANCHESTER

OLDUM BEN

Çeviren: Abdullah Cemal Balcı

Translated from the English Language edition of MANCHESTER HAPPENED by Jennifer Nansubuga Makumbi, originally published by Oneworld Publications, This edition arranged through Kayı Agency. Copyright © 2019 Jennifer Nansubuga Makumbi. Turkish translation Copyright © 2022 by Sola Unitas. All rights reserved.

Tüm hakları saklıdır. İngilizce orijinali, Oneworld Publications, tarafından MANCHESTER HAPPENED adıyla yayımlanmıştır. Bu eser Kayı Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Bu eserin çeviri sorumluluğu Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.'ye aittir. Bu kitabın hiçbir bölümü yazılı izin alınmadan kopyalanamaz ya da çoğaltılamaz.

SANDER YAYINLARI

Fetih Mah. Tahralı Sok. Kavakyeli İş Merkezi

No:7/E İç Kapı No:16 Ataşehir/İstanbul

Telefon: 0212 939 76 52 - E-posta: sander@sanderyayinlari.com

www.facebook.com/sanderyayinlari

www.twitter.com/SanderYay

www.instagram.com/sanderyayinlari

<https://sanderyayinlari.com>

ISBN: 9786256974081

Yayıncı Sertifika No: 45798

1. Baskı: İstanbul 2022

İmtiyaz Sahibi: Umut Kısa

Genel Yayın Yönetmeni: Şirin Aydın

Çeviren: Abdullah Cemal Balcı

Editör: Emre Yaman

Redaksiyon: Neşe Siyamoğlu

Son Okuma: Gülnur Gözübek

Mizanpaj: Özkan Köse

Kapak Tasarımı: Gülnur Gözübek

Orijinal Adı: Manchester Happened

BASILDIĞI YER

Deren Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Yakuplu Mah. 194 Sokak 3. Matbaacılar Sitesi No:337/338 Beylikdüzü/İstanbul

Sertifika No: 47881

© Bu kitabın tüm yayın hakları Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen hiçbir yolla kopya edilemez, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

MANCHESTER OLDUM BEN

Jennifer Nansubuga Makumbi

Çeviren: Abdullah Cemal Balcı

İÇİNDEKİLER

Dil Üzerine Bir Not	7
Önsöz	11
Yazarın Notu	13
Girizgâh	15

Bölüm 1: Yola Çıkış

Müttefik Sömürgelerimiz	41
Manchester Oldum Ben	67
Davet	89
İçimde Çok Güçlü Bir Şeyler Var	97
Malik'in Kapısı	119
Bir Namaaso'nun Anıları	133

Bölüm 2: Geri Dönüş

O Bizim Aptalımız	157
Erkek Kardeşim Bwemage	165
Başarının Damakta Bıraktığı O Tat	193
Şu Olayı Doğru Dürüst Anlatalım	221
Manchester Yapımı Aşk	237

DİL ÜZERİNE BİR NOT

Sevgili Okur,

Bu romanı, yazdığım dil olan İngilizce'den değil, Türkçe çevirisinden okuduğunuzu ya da okuyacağınızı biliyorum. Ne var ki çevirmen Cemal Balcı, kitabı tıpkı benim İngilizce'de yazdığım şekilde çevirmek ve yabancılığını, yani romanda geçen Ganda bölgesine ait yerel sözcükleri muhafaza etmek gibi duyarlı bir yaklaşım göstermiş. Bunun için minnettarım. Ben de şimdi sizlerle birlikte bu konudaki düşünce ve niyetlerimin üzerinden şöyle bir geçmeyi deneyeceğim.

Ben İngilizce yazıyor olmakla birlikte Gandalıyım, anadilim Gandaca. İngilizce ikinci dilim ve bu dili anadili İngilizce olan herkes gibi konuşup yazdığım hâlde, yaratıcılığımın ve hayal gücümün ilk biçimlendiği dil Gandaca. Gandaca, karakterlerimin kullandığı dil, ben yalnızca tercüme ediyorum. Dahası hikâyelerimin doğduğu kültürün de Ganda kültürü olduğunu vurgulamam gerek, dolayısıyla Gandaca benim için aynı zamanda öykü anlatma sanatının da dili. Ngugi Wa Thiongo adlı bilge bir adam bir keresinde, “Dil, bir kültürün seyahat ettiği araçtır.” demişti. Romanlarım da Ganda kültürünün ürünleri olduğuna göre, hikâyelerimde ana dilime rastlamak şaşırtıcı olmasa gerek.

Ancak, İngilizce yazılmış romanlarımda anadilime yer vermemin başka birçok nedeni var. İngilizce sözcük dağarcığı, çoğu zaman benim kültürümün tüm olgu ve boyutlarını barındıracak kadar geniş değil; bazılarının İngilizce’de kaçınılmaz olarak karşılığı yok. Bazen İngilizce bir sözcük, ifade ya da cümle, sunulan bir fikri, bir âni, herhangi bir şeyin hissini öldürüyor ve amaçlanan etkiyi yaratmıyor. İngilizce aynı zamanda ırkçı da olabiliyor. Örneğin, siyahi bir dul -karadul- olarak eşini öldürdüğünden şüphelenilen Nnambi karakterini betimlemekte zorlandım. Fakat aynı zamanda yabancı bir dilde yazdığım bir romanın kulağa İngiliz işi gibi gelmemesi de önemli benim için. Okurlarımın kitabın içinde bir İngiliz yazarın elinden çıkmış gibi gezinmesini istemem. İnsanların bunun bir Uganda hikâyesi olduğunun farkına varmalarını isterim ve kendi dilimden sözcükler katmak, bunu yapma yollarından biri.

Ancak benim ülkemde bile herkes benim dilimi kullanmıyor. Bu nedenle dilimin devreye girdiği yerlerde, sözcükleri açıklamak, onlara anlam kazandırmak ve adına ‘in glossing’* denen şeyi yapmak için bağlamı kullanıyorum ki hiçbir okurun kafası karışmasın. Sözcüklerin birer ünlem olduğu yerlerde çoğu zaman, hikâyeyi anlamak için sözcüğü anlamamız gerekmediği açıktır. Bazen karşınıza muvule ağacı gibi sözcükler çıkıyor. Burada önemli olan bunun bir ağaç türü olduğunu ya da kawawa sineğinin bir tür sinek olduğunu anlamak. Avrupa’da büyük olasılıkla ne bu sinek ne de bu ağaç var. Bu nedenle sizi romanı anlamaktan alıkoymayacaklarından emin oluyorum. Sahiden de okumak, başka bir kültüre seyahat etmektir çünkü. Birçok insan okuma deneyiminden bir seyahate çıkmak olarak söz eder. Neden Türkiye’nin dışına çıkıp Türkiye kadar tanıdık bir ülkeye seyahat edersiniz ki? Başkalarının

* Interlinear Glossing: Bir metindeki bir kelimenin veya ifadenin anlamını, okuyucuya doğrudan değil, metnin içinde bağlamıyla beraber bütüncül olarak göstererek, açıklayarak ya da yorumlayarak vermek.

konuşmalarına, mimiklerine, seslenişlerine kulak vermeyi ve yoldayken birkaç sözcük öğrenmeyi kim sevmez? Çoğu okurun edebi seyahatlerinde karşılaştıkları dillerden çok etkilendiğini biliyorum.

Son olarak, son zamanlarda sözcükleri açıklamak ya da tercüme etmek için sözlük kullanmak rahatsız edici bir hâl aldı. Sözcüğün anlamını bulmak için sözlüğe her döndüğünüzde hikâyenin akışı kesintiye uğruyor. Aynı zamanda Afrika dillerinden Avrupa dillerine -sömürgeleştirilmiş olandan sömürgeciye- tercüme, yeni yeni sorgulanmaya başlanan güç paradigmalarıyla dolu: Hani şu, Afrika ya da Üçüncü Dünya'nın kendi başına anlaşılmaz olduğu ve Avrupa için ayrıca bir açıklamaya ihtiyaç olduğu düşüncesi. Biz Afrika'da, içinde İngilizce, Fransızca ve Almanca sözcüklerin geçtiği romanları okuyoruz. Kimse de onları tercüme etmiyor. Tercüme edildiği zaman bile Batı kültürlerinin bazı yönleri bize yabancı ama hiç kimse bunları açıklamıyor. Ekvator bölgesinde büyüyen hangi Afrikalı çocuk, bir metafor olarak kış sözcüğünü anlayabilir? Ama yine de bu kitaplardan keyif alıyor, kimsenin açıklamıyor oluşunu seviyoruz. Bizim dünyalarımız dışındaki insanların da tıpkı bizler gibi bu zevki tatmalarının zamanı geldi bana göre.

İşte bu nedenlerden ötürü kitabımın bir sözlüğü olmadığını göreceksiniz. Ben okura güveniyorum; sözkonusu olan bir hikâyede yolumuzu bulmaksa okurun hayal gücüne ve insan ruhuna güveniyorum.

Jennifer Nansubuga Makumbi

ÖNSÖZ

Bu hikâyeler Avrupa'nın, özellikle de İngiltere'nin neye benzediği konusundaki cehaletten ve beklentilerimi karşılamamasından doğdu. Ben zengin bir ülkeye geldiğimi, çok çalışacağımı, çok para kazanacağımı, Uganda'ya döneceğimi, büyük bir ev inşa edeceğimi ve pahalı bir otomobil satın alacağımı sanıyordum. Keşke biri bana Avrupa'nın gerçekliğinden, yaşayacağım kültür şokundan, reddedilmekten, memleket özleminden, yiyeceklerden ve soğuktan söz etseydi. Bu yüzden ben de yalnızca İngiltere'de yaşamanın gerçekliklerini değil, aynı zamanda eve dönmenin nasıl bir his olduğunu ve dil, kültür, coğrafya dahil her şeyin değiştiğini insanlara anlatmaya karar verdim. İnsanların nasıl bir yas tuttuğumuzu ve yuvamıza döndüğümüzde nasıl bize yabancılar gibi davranıldığını bilmelerini istedim. Yani bu hikâyeler, biz göçmenlerin hayatlarımızla ilgili memleketlerimize yazdığımız mektuplar ve göçmenliğin renklerini göstermek için çektiğimiz fotoğraflardır...

YAZARIN NOTU

Hani aileniz kabilenin en yoksul ailesidir ama tuhaf derecede zengin kuzenleriniz vardır; hani onların babaları ara sıra eğitim, hastane ve geçim masraflarınıza katkıda bulunur ama bazen de sizi dediklerini yapmadığınızı takdirde bu yardımları kesmekle tehdit ederler. Kendinizden pay biçin; onlarla yaşasam gelecek beklentilerim artar, başarılı olurum, ailemi o delikten çekip çıkarırım ve dünya sınırsız bir yer olur. Amcanıza yanaşırsınız. “Gelip sizinle yaşayabilir miyim?” Kararsızdır. Sizin hikâyenizi duymuştur önceden. Bu kadar çok çocuk yapmaması gereken ‘miskin’, ‘beceriksiz’, ‘geri kafalı’ babanıza tahammülü yoktur aslında. Ama şansınız yaver gider. Amcanız sizi yanına alır, evine geldiğinizde onunla kalan diğer akrabalarla katılır ve bir dünya yaratırsınız. Ama evlerini kabileden gelen kuzenlerle paylaşmaktan bezmiş amca çocukları feryat ederler: “Burası tıkkış tıkkış oldu baba.” Çok fazla yer kaplamaya çalışarak bir köşeye büzüşürsünüz ama ailenizle ilgili varsayımlarda bulunmaları incitici olur. Sizin için durum beceriksiz bir babayla açıklanmayacak kadar karmaşıktır.

Genelde, işler yolunda gitmediği zaman kuzenlerin hoşnutsuzlukları alevlenir ve sinir krizleri baş gösterir: “Defolup gitsinler artık buradan.” Yine büzüşürsünüz ama içten içe de sorgularsınız onların şu babanızın daha az çocuk yapması gerektiği konusundaki inançlarını. Sonuçta onların tek bir çocuğunun yetiştirilme maliyeti ve ihtiyaçlarının şu yerküre

zerindeki baskısı, sizin altı hatta on kardeşinizin yetiştirilme maliyetine denktir. Çocukluk dönemleri uzundur, şımartılırlar, yetişkinlikleri de öyle. Yine de amcanız kardeşlerinizin sayısından şikâyet ettiğinde dudaklarınızı ısırır ve babanızın amcanın serveti hakkında anlattığı hikâyeyi yutarsınız. Boyunuzu bükerek, içinde bulunduğunuz durumun nimetlerinden faydalanmaya çalışrsınız. Amcanızın bakımını üstlendiğı diğer akrabalarla daha da yakınlaşrsınız; amcanız hayır demesine rağmen gizlice içeri sokulmuş olanlara, tacizci akrabalar-
dan kaçmış olanlara, çekişme arası bir soluk alma arayışında olanlara, okumaya gelip de reddedilince geri evine dönenlere. Biz bu olguya ‘geniş aile’ dediğimizde siz evdeki insanlar, aile ailedir, diye ısrar ediyorsunuz, genişletilmiş fiilan olmaz. Düşündüm de belki ben bu durumu kendi gözlerinizle görmenizi sağlamalıyım. O yüzden işte size bizim dünyamızdan birkaç filtresiz enstantane fotoğraf.

GİRİZGÂH

Noel Geliyor

Luzinda en sevdiği noktada, odasının pencere eşiğinde iki büküm oturuyor. Pencere, Trafford Yolu'na, yeşil korkuluklu parka, ötesindeki köye yukarıdan bakıyor. Bu sabah; yol, park ve köy ıslak ama Luzinda'nın oturduğu yer keyifli. Sıcacık odasında pijamalarıyla olmaya bayılır. Ama acı çekiyor. Dudak ısırtan, dış gıcırdatan bir acı. Dün on üçüne bastı.

Üç kat aşağıdaki yola bakıyor. Yabancı arabalar görünmeye başladı. Premier Lig çoktan başladı mı yoksa? Saat daha sabahın onu bile değil ama sokaktaki bütün park alanları kapılmış durumda. Man U bugün kendi sahasında oynayacak demektir bu. Kazanırlarsa şamata demektir. Taraftarlar geri döndüklerinde arabalarını çekilmiş bulacaklar demektir.

Yolun daha da aşağısında yaşlı bir çift, iki aptal güvercini besliyor. Ekmeği küçük parçalara bölüp bölüp atıyorlar. Güvercinler çıldırmış durumda. Son altı aydır alt katın balkonunda güvercinlerin yuvaları vardı. Tünemeye geldiklerinde dövüşüyor, kanat çırpıyor ve leş gibi kokuyorlar. Balkonun her tarafı pislikleriyle dolu.

Davetsiz bir anı Luzinda'nın yüreğini hoplatıyor. Doğum günü yaklaşıyor. Noel geliyor. Evindeki iblis Noel günü serbest kalır. Partilerde de.

Bakışları tekrar yolda dolaşmaya başlıyor. Bir kedi zarif bir yürüyüşle güvercinlerin yanından geçiyor, sanki bir vejetaryen. Yolun karşısına geçip o tıknaz yapısına rağmen parkın korkulukları arasından âdeta içeri kayıyor. Duruyor. Kuyruk, sadece kuyruk, yerin hemen üzerinde yavaş dalgamsı hareketler yapıyor ama vücudunun geri kalanı bir ölü kıpırtısızlığı içinde. Sonra birden çalılıkların içine atlıyor -puflayarak, kabarak, çığlık çığlığa- ve bir tilki acı içinde viyaklayarak dışarı atıyor kendini. Luzinda bu kovalamacayı kanatlı pencerenin üst diliminden görmek için hemen kalkıp ayak parmakları üzerinde yükseliyor ama pencere çok küçük. Kedi ve tilki görüş açısından çıkıyor. Şaşkın gözlerle ağzını eliyle kapatıyor. Sapasağlam bir tilki, cıyak cıyak bağırarak peşindeki bir kediden mi kaçıyor? Doğru olamaz. Karısı tarafından pataklanan bir koca gibi. Bir süre sonra kedi aylak aylak yürüyerek görüş alanına tekrar giriyor. Tüyleri ve kuyruğu hâlâ kabarık. Bir an duruyor ve vücudu kasılıyor. Seni bir daha görmeyeyim benim parkımda, der gibi geriye bakıp kasıla kasıla geçiyor güvercinlerin yanından ve gözden kayboluyor.

“Cık.” Luzinda söyleniyor çünkü bu, ülkede her şeyin nasıltersyüz olduğunun bir göstergesi. Bir kedi güvercinlerin yanından geçip gidiyor ve beş kat daha büyük bir tilkiyi kovalıyor.

Kapısı açılıyor aniden.

“Seslendin mi?” Yedi yaşındaki erkek kardeşi Bakka nefes nefese. Daha cevap bile vermeden Bakka içeri giriyor. “Biliyorsun ki o pencere eşiğinde oturmamalısın; sinsice sokulur yanına...” Luzinda bir plastik bardak fırlatıyor ona ama Bakka tam zamanında geri sığıyor. Bardak kapıya çarpıp yere düşüyor. Bakka yeniden içeri giriyor, ağabeyinden bir tepki aldığı için mutlu.

“Bu yüzden boyun uzamıyor işte,” diyor. “O pencere eşiğinde sürekli iki büküm oturmaktan.” Luzinda umursamıyor onu.

“Sapıklar da böyle başlıyor.” Bakka ürpermiş gibi yapıyor. “İnsanları gözetleyerek.” Luzinda pencere eşiğinde doğruluyor, bu sefer çok ileri gittin der gibi.

Britanyalının insan sevgisi kişiyi gafil avlar. Sizinle geldiğiniz yer hakkında sohbet eden bir yabancı: “Dur sana bir çay ısmarlayayım... Burada ne yapıyorsun? Bizim, sizin ülkenizde olmamız hakkında gerçek hissiyatınız ne?” der ve siz de “Biz çok şanslıyız efendim, bize medeniyeti ve selameti getirdiniz,” dersiniz ama o size öyle bir bakış atar ki, kendinizi, şükran duygularınızın ayaklar altına alınışını izlerken bulursunuz.

Geçmişten günümüze milyonlarca insan göç ediyor. Dilini, kültürünü, iklimini ve en önemlisi insanını bilmediği, kendini yeniden doğurmak durumunda kaldığı bir yere... *Manchester Oldum Ben*, göçmen yaşamını, istatistiksel verilerden ve genel-geçer bilgilerden çok uzakta, sadelikle ve tıpkı gündelik yaşamımızdaki gibi tüm olağanlığıyla aktarıyor. Ancak bu olağanlık sizi yanıltmasın, kitapta yer alan tüm öyküler başlı başına bir meydan okuma!

2021 yılında, *İlk Kadın* kitabıyla Jhalak Ödülü’ne değer görülen Jennifer Nansubuga Makumbi, çoksesli üslubunu bu kitabında da sürdürüyor. Makumbi, okuyucuyu tesiri altına alan eşsiz anlatımıyla Manchester’da yaşayan Ugandalı göçmenlerin yaşamlarına ışık tutuyor. Kalemimi, empatiye, mizaha ve şefkate oynatan Makumbi, çarpıcı öyküleriyle okurlarına kurmacanın sarhoş edici etkisini armağan ediyor.

Manchester ve Kampala arasında örülen bu göz kamaştırıcı öykü koleksiyonu, gerçekten ait olmanın ne anlama geldiğini merak eden herkesi büyüleyecek!

“Katassi, sana ne oldu? Neden böylesin?”

“Manchester bebeğim, Manchester oldum ben.”